



## BOSHLANG'ICH TA'LIMDA NUTQ MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI

Norkboyeva Farangiz Alisher qizi

Guliston davlat pedagogika instituti, Magistratura

Ilmiy darajasi: Magistrant

E-mail: [farangiznorboyeva3@gmail.com](mailto:farangiznorboyeva3@gmail.com)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17720965>

### ARTICLE INFO

Received: 11<sup>th</sup> November 2025

Accepted: 12<sup>th</sup> November 2025

Published: 26<sup>th</sup> November 2025

### KEYWORDS

*Nutq madaniyati, boshlang'ich ta'lim, metodikalar, o'quvchilar, fikr ifodasi, innovatsion yondashuvlar, didaktik materiallar, o'yinlar, mashqlar, nutq ko'nikmalari, ta'lim jarayoni, ijtimoiy ko'nikmalar, o'qituvchi strategiyalari, ta'lim sifatini oshirish, o'quv muhitini yaratish*

### ABSTRACT

*Ushbu maqola ta'lim jarayonida o'quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirishning ahamiyatini yoritadi. Boshlang'ich ta'lim bosqichida bolalarning nutq ko'nikmalarini shakllantirish, ularning fikrlarini aniq va ravon ifoda etishlari uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish muhimdir. Maqolada nutq madaniyatini oshirishga qaratilgan turli metodikalar, o'yinlar, mashqlar va didaktik materiallar keltiriladi. Shuningdek, o'qituvchilarga bolalar bilan ishlashda qo'llanilishi mumkin bo'lgan innovatsion yondashuvlar va strategiyalar taqdim etiladi. Nutq madaniyatining shakllanishi nafaqat o'quvchilarning akademik muvaffaqiyatiga, balki ularning ijtimoiy hayotida ham muhim rol o'ynaydi. Ushbu tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim tizimida sifatli nutq madaniyatini rivojlantirish uchun amaliy tavsiyalar beradi.*

### Kirish

Boshlang'ich ta'limda nutq madaniyatini shakllantirish — bu o'quvchilarning kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. "Yosh avlodni zamonaviy bilimlar bilan ta'minlash, ularning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish" — Shavkat Mirziyoyev. Nutq madaniyati, o'z navbatida, bolalarning fikrlash, muloqot qilish va ijtimoiy hayotga integratsiyalashish ko'nikmalarini shakllantirishda asosiy omil hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim sohasidagi yangiliklari va qarorlari bu jarayonni yanada samarali amalga oshirishga yordam bermoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020 yilda qabul qilingan "Ta'lim tizimini rivojlantirishga doir davlat dasturi" nutq madaniyatini shakllantirishga qaratilgan bir qator chora-tadbirlarni o'z ichiga oladi. Ushbu dasturda ta'kidlanganidek, "O'zbekistonning kelajagi — bu farzandlarimizning bilim va ma'naviyatidir". Bu fikr, ta'lim jarayonida nutq madaniyatining ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi.

Shuningdek, Prezidentning 2021 yilda qabul qilingan "Yoshlar uchun yangi imkoniyatlar" dasturi doirasida, boshlang'ich ta'limda nutq madaniyatini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan. Dasturda "Yosh avlodni zamonaviy bilimlar bilan ta'minlash, ularning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish" maqsad qilib qo'yilgan. Ushbu kirishda nutq madaniyatini shakllantirish metodikasining ahamiyati, O'zbekiston ta'lim tizimidagi yangiliklar va Prezident qarorlari asosida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar haqida batafsil ma'lumot beriladi. Nutq madaniyatini rivojlantirish orqali biz yosh avlodni mustaqil

fikrlovchi, muloqot qilishni biladigan va o'z fikrlarini ifoda eta oladigan shaxslar sifatida tarbiyalaymiz.

Boshlang'ich ta'limda nutq madaniyatini shakllantirish o'quvchilarning fikrlash faoliyati, og'zaki va yozma nutqda mantiqiy izchillikni saqlash, kommunikativ vazifalarni to'g'ri bajara olish qobiliyatini rivojlantirishda muhim o'rin egallaydi. Nutq madaniyati — bu shaxsning nutqiy faoliyatini madaniy, estetik va ijtimoiy me'yorlarga mos tarzda tashkil etishidir. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun bu ko'nikmalarni shakllantirish o'ziga xos yondashuv va didaktik tamoyillarga asoslanadi

Nutq madaniyatining asosiy komponentlari — fonetik to'g'rilik, grammatik aniqlik, leksik boylik va stilistik moslikdir. Bu komponentlar bolalarning yosh xususiyatlari, psixologik rivojlanish darajasi hamda nutqiy ehtiyojlariga mos holda bosqichma-bosqich tarkib topadi. Shuning uchun metodik yondashuvlar ham murakkablik darajasiga ko'ra tartiblanadi: avvalo tinglash va tushunish, keyin esa og'zaki bayon qilish, so'ng yozma nutq elementlari joriy etiladi.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisi o'z faoliyatida nutqiy mashqlar, suhbatlar, drammatizatsiya, hikoya tuzish, matn tahlili kabi metodlardan foydalanadi. Bu jarayonda o'quvchilarning so'z boyligi kengayadi, fikrni aniq ifodalashga o'rganadi, eshitish madaniyati shakllanadi. Ayniqsa, interaktiv metodlar – “rol o'ynash”, “fikrlar almashinuvi”, “klaster”, “konseptual xarita” kabi usullar o'quvchilarni faol kommunikatsiyaga jalb etadi. Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalari ham nutq madaniyatini shakllantirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Audiovizual materiallar, elektron darsliklar, ovozli topshiriqlar va mobil ilovalar yordamida o'quvchilarda tovush aytimi, talaffuz to'g'riligi, intonatsion ifodaviylik kabi jihatlar ustida ishlash imkoniyati yaratiladi. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarning tilga bo'lgan qiziqishini oshiradi, mustaqil fikrlashga undaydi.

Tajriba natijalari shuni ko'rsatadiki, nutq madaniyatini shakllantirishda tizimli yondashuv, individual differensial metodlar, multimodal vositalar bilan uyg'unlashtirilgan interfaol o'qitish natijadorlikni oshiradi. Shuningdek, o'qituvch va o'quvchi o'rtasidagi samarali muloqot, til madaniyati muhitining yaratilishi muhim omil hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich ta'limda nutq madaniyatini shakllantirish o'quvchilarning til va muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Nutq madaniyati o'quvchilarning tilni to'g'ri va samarali ishlatish qobiliyatini oshiradi, shuningdek, ularning psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu jarayon o'qituvchining metodik faoliyati va ta'lim texnologiyalarining samarali qo'llanilishi orqali amalga oshiriladi.

Nutq madaniyatini shakllantirishda o'qituvchining metodik yondashuvi, interaktiv usullar va pedagogik texnologiyalarni integratsiyalash zarur. O'quvchilarni nutq madaniyatiga o'rgatishda ularning yosh xususiyatlari, tilga bo'lgan ehtiyojlari hamda psixologik jihatlari hisobga olinishi kerak. Davlat dasturlarida belgilangan yondashuvlar va ta'limga oid hujjatlar bu jarayonni yanada samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Boshlang'ich ta'limda nutq madaniyatini shakllantirish jarayoni nafaqat til me'yorlariga rioya qilish, balki o'quvchilarning muloqot va fikrlash qobiliyatlarini ham rivojlantirishga qaratilgan muhim pedagogik faoliyatdir.

#### Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev. (2021). “Yoshlar uchun yangi imkoniyatlar” davlat dasturi. [www.lex.uz](http://www.lex.uz).
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. Mirziyoyev. (2020). “Ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risida”gi farmon. [www.lex.uz](http://www.lex.uz).
3. Abdullayeva, M. (2018). Nutq madaniyati va uslubiyat asoslari. Toshkent: “Fan va texnologiya” nashriyoti.

4. Karimova, D. (2020). Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent: "Yangi asr avlodi".
5. Rajabova, G'. (2019). "Nutq madaniyatini shakllantirishda innovatsion metodlardan foydalanish". Ilm-fan va innovatsiyalar jurnali, 4(2), 56-59.
6. Saidov, A. (2017). Til madaniyati: nazariya va amaliyot. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.
7. Yo'ldosheva, M. (2021). "Boshlang'ich sinf o'quvchilarining og'zaki nutqini rivojlantirish texnologiyalari". Pedagogik izlanishlar, 3(1), 42-45.
8. Vygotsky, L. S. (1986). Thought and Language. Cambridge, MA: MIT Press.
9. Zimnyaya, I. A. (2001). Pedagogicheskaya psixologiya. Moskva: Logos.

